

Franc Kuzmič

PROTESTANTIZEM NA GRADIŠČANSKEM

Protestantizem je pot na Gradiščansko, ki je danes del republike Avstrije ob madžarski meji, našel že zelo zgodaj. Madžarski kralj Ludvik II. (1506–1526) je namreč že 24. 10. 1524 pozval mestni svet Šoprona¹, naj zažge vse luteranske tiske, ki bi jih našli v mestu. Zahtevala se je tudi preiskava proti nekemu menihu, ki je prav tako v Šopronu pridigal v Luthrovem smislu. Ohranjen je zapisnik, da je mestni svet uvedel obsežno preiskavo, a so se pojavile najrazličnejše težave, saj zadeve niso dobro poznali, zato je niso mogli ustrezno razrešiti. Vseeno pa je bilo mestnemu svetu naloženo, da mora skrbeti za »krščansko vero«.

Knjižnica frančiškanskega samostana v Güssingu, ki je bila ustanovljena leta 1641, ima celo vrsto luteranskih spisov, med njimi dela samega Luthra. Med spisi jih je precej že iz let 1520 in 1521. Domnevajo, da so jih tu shranili potem, ko so jih pobrali po okolici.

Leta 1541 je bila naslovljena peticija na kralja Ferdinanda, v kateri zahtevajo svobodno pridigo čistega evangelija, kakor je zapisano v augsburški veroizpovedi. Med podpisniki je tudi zemljiški gospod graščine Bernstein.

V letu 1551 so v župnijo Kleinhöflein in St. Georgen pri Eisenstadtu prišli prvi evangeličanski pridigarji.

Balthazar Batthyányi se je leta 1569 javno izrekel, da pripada reformacijskemu gibanju. Njegov brat Franc je bil že pristaš ženevske refor-

1 Sopron: Ödenburg (nem.), Scarbantia (lat.).

macije, na kar naj bi odločilno vplival v Güssingu delujoči pridigar Štefan Beyte. Tako naj bi bila do konverzije Adama Battthyányja leta 1630 v večini krajev v današnji južni Gradiščanski kalvinistična organizacija, čeprav se na podlagi osebne izpovedi pridigarjev kaže luteransko prepričanje. Pokazalo se je tudi, da so se bile skupine evangeličanov v posameznih krajih sposobne ohraniti kljub pomanjkanju krajevnega duhovnika in so bile sposobne vero posredovati potomcem. Pri tem jim je gotovo največ pomagala ustrežna literatura. Med ljudmi je namreč trdno živela Luthrova temeljna teološka misel, ki se je izkazala kot učinkovita, saj je ljudi motivirala v njihovem delovanju in odločanju.

Po tolerančnem patentu Jožefa II., ki ga je izdal 25. 10. 1781, so se začele tudi na današnjem Gradiščanskem znova organizirati cerkvene občine. V naslednjem desetletju (1782–1792) je bilo organiziranih 15 cerkvenih občin. S tem je bila na eni strani dokazana velika organizacijska sposobnost, na drugi pa notranji duhovni naboj, ki so ga protestanti ohranili kljub dolgi protireformaciji in zatiranju. Pri tem je pomembno še to, da je pretežni del duhovnikov v te nove cerkvene občine prišel z Madžarske (le en duhovnik je prišel pred letom 1800 iz Nemčije), kar je po svoje tudi razumljivo, saj je to področje takrat spadalo pod Madžarsko.

Z oblikovanjem cerkvenih občin se je začelo oblikovati protestantsko šolstvo, ki je bilo popolnoma izgrajeno šele v prvi polovici 19. stoletja. Toda že takoj na začetku je prineslo veliko sprememb, posebno na področju opismenjevanja, saj so bili že okrog leta 1800 v vseh cerkvenih občinah možje, večji pisanja. Po tem letu je deželo zajel močan val izobraževanja in kulture. Pomembno vlogo je imel Gottlieb August Wimmer (1791–1863), ki je bil rojen v Regensburgu, služboval pa je med drugim tudi trideset let (1818–1848) v Oberschütznu na Gradiščanskem. Leta 1845 je namreč tukaj odprl »Armenlehrerseminar«.

Zanimivo pri tem je še, da so se v 19. stoletju po evangeličanskih hišah pojavili Luthrovi in Melanchthonovi portreti pa tudi ure in slike, ki so zaigrale melodijo himne *Trden grad*.

Danes je Evangelische Superintendentur A. B. Burgenland² s sedežem od leta 1956 v Eisenstadtu diocesa Evangelische Kirche A. B. v Avstriji³ in obsega 3.961,80 km², ima 29 cerkva in 49 hčerinskih cerkva z okrog 35.000 člani.

Po prvi svetovni vojni, leta 1921, je po Trianonu Gradiščansko izpod Madžarske prišlo pod Avstrijo. Prvi superintendent je bil Theophil Beyer (1924–1940), nato so sledili: Gustav Albert Dörnhöfer (1940–1962), Hans Gamauf (1962–1975), Gustav Reingrabner (1975–1994), Getraud Knoll (1994–2002) in danes Manfred Koch (2003–).

Kratek pregled zgodovinskega razvoja sklenimo z mislimi in besedami Gustava Reingrabnerja:

Javna pozicija luteranstva se lahko smatra kot utrjena. Luteranstvo je faktor v zavesti dežele in njenih prebivalcev. Gotovo se to odraža včasih tudi negativno, na primer v razpravah o mešanih zakonih, v zasedbi različnih javnih služb, v celoti pa to lahko smatramo kot pozitiven izraz dejstva, da je dediščina reformacije povezanost s temeljnim obratom v zgodovini Cerkve, ki je lahko povezana z Martinom Luthrom, pa je vseeno še zgodovinska. Pri tem se močneje kot prej sprašuje po veri kot osebni predpostavki za takšno veljavnost. Tako se poskuša ohraniti pozitivne moči konfesionalnosti in jih posredovati pripadnikom evangeličanske cerkve, poleg tega pa dati prispevek k oblikovanju duhovne dežele in etičnega vedenja dežele. (Reingrabner v Kuzmič 1994, 83)

LITERATURA

Evangelisch im Burgenland: 200 Jahre Toleranzpatent; Katalog der Ausstellung in der Evangelischen Kirche zu Oberschützen vom 21. Mai bis 26. Oktober 1981. 1981. Eisenstadt: Evangelische Superintendentialgemeinde A. B. Burgenland.

Fiedler, Karl. 1959. *Pfarrer, Lehrer und Förderer der ev. Kirche A.u.H.B. im Burgenlande.* Eisenstadt: Evangelische Superintendentialgemeinde A. B. Burgenland.

2 Evangeličanska superintendentura augsburške veroizpovedi Gradiščanske.

3 Evangeličanska cerkev augsburške veroizpovedi v Avstriji.

- (K.)uzmič, (F.)ranc. 1994. »Protestantizem na Gradiščanskem.« *Evngeličanski kalendar* (42): 81–83.
- Reingrabner, Gustav. 1981. *Protestanten in Österreich. Geschichte und Dokumentation*. Wien u. a.: Böhlau.
- Sillem, Wilhelm. 1898. »Wimmer, Gottlieb August«. V *Allgemeine Deutsche Biographie* 43, 322–26. Leipzig: Duncker & Humblot.
- Sinowatz, Fred. 1953. »Protestantismus und katholische Gegenreformation in der Grafschaft Forchtenstein und Herrschaft Eisenstadt. Ein Beitrag zur burgenländischen Landes-, Orts- und Kirchengeschichte.« Doktorska disertacija, Universität Wien.
- von Wurzbach, Constantin. 1888. »Wimmer, Albrecht August Gottlieb Daniel«. V *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* 56, 209–13. Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei. <http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11715&page=1&viewmode=fullscreen>
- Voigt, Karl Heinz. »Wimmer, August Gottlieb«. V *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* 13, 1349–55. Herzberg am Harz: Bautz.
- Zoványi, Jenő. 1977. »Beythe (Böjte) István«. V *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*, 76–77. Budapest: Ladányi Sándor.

[https://doi.org/10.26493/2590-9754.13\(26\)449-452](https://doi.org/10.26493/2590-9754.13(26)449-452)